

ODESA ANA

MAXİM BILLER

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN: LEVENT TAYLA

livefa
yayınevi

Maxim Biller, 1960 yılında, Rus-Yahudi bir ailenin oğlu olarak Prag'da dünyaya geldi ve 1970 yılında ailesiyle birlikte Batı Almanya'ya göç etti. Hamburg ve Münih'te edebiyat eğitiminin ardından, Thomas Mann'ın erken dönem eserlerinde Yahudi imgesi üzerine yüksek lisans teziyle 1983 yılında mezun oldu. Münih'teki Alman Gazetecilik Okulu'nda eğitim alan Biller'in yazıları *Tempo*, *Der Spiegel*, *Die Zeit* ve *Faces'da* yayımlandı. *Tempo'daki* 100 Nefret Satırı adlı provokatif köşesiyle Almanya'da geniş çevrelerce tanındı. 2007 yılında iki öyküsü *The New Yorker'da* yayımlandı.

Levent Tayla, 1960 yılında Ankara'da dünyaya gelen Avusturya Lisesi St. Georg'un ardından İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde okudu. Daha üniversitede okurken *Nokta* dergisinde gazeteciliğe başladı. Erich Scheurmann'ın *Göğü Delen Adam* adlı kitabını çok sevdiği ve çevresindekilerle paylaşmak istediği için askerlik yaparken çevirdi. Daha sonra 16 yıl boyunca Almanya ve Fransa'da gazeteciliğin yanı sıra Almanca öğretmenliği yaptı. 2005 yılında yenden Türkiye'ye dönüp bir yayın kuruluşunda yönetici olarak çalıştı. 2014 yılında emekli olduğundan bu yana tam zamanlı olarak çevirmenlik yapıyor.

1

1987 Mayıs'ında –o zamanlar daha yirmi altı yaşıyordum– annem eski bir Rus daktilosuyla bana hiçbir zaman yollamadığı bir mektup yazmıştı. Mektup, o anda ne kadar tembel olduğundan, günlerdir hiçbir şey yapmadan, babamla birlikte aldıkları oturma odasındaki o devasa, kırmızı Rolf-Benz kanepede yatıp ince Kim sigaralarını tütürdüğü için ne kadar utandığından bahsetmesiyle başlıyordu. Ve mutfakta fal açıp daha çok sigara içtiğiyle. Ya da elinde sigarasıyla oturma odasında durup Bieberstraße'deki evimizin önünde yükselen ıhlamur ağaçlarının henüz çıplak, kapkara dallarında yeni yeni filizlenen yapraklara baktığıyla.

Ardından, sanki her zaman çok meşgulumuş gibi davranan Batılılar hakkında birkaç kısa iğneleme geliyordu. Tıpkı geçenlerde, bütün gün polisiye roman okuduğu için kendini çok kötü hissettiğini anlatan, giriş kattaki “sinir bozucu” komşusu gibi –o saçma sapan soylu adını bir türlü aklımda tutamıyorum!”– Sonra da bu mektubu, ancak otuz yıl sonra, tek başına, korkunç ölümünden sonra okuyacak olan bana, hiç tanımadığım bir öfke ve üzüntüyle saldırıyordu. Tanıyor muydum yoksa bu öfkeyi? Babasıydı kızgınlığı; yetmişli yılların ortalarında iki arkadaşıyla birlikte sanat akademisinin bodru-

munda Sovyetler'e karşı bir sergi düzenlediği için Odesa'da tutuklanan dedeme kızılıyordu. Hapishanede kalp krizi geçirmiş, ardından evde bir kez daha ve sonunda her şey bitmişti.

“Vicdan azabı bugüne kadar yakamı bırakmadı *synok*¹, ölümünden önce babamın yanına, Odesa'ya gitmediğim, yanında olmadığım, cenazesine katılmadığı için ömrümün sonuna kadar bu böyle sürecek,” diye yazılıyordu mektubunda. “Bu korkunç duyguların hayatımın sonuna kadar geri geleceğini bilseydim, elbette gider, elini okşardım, tıpkı canım hiçbir şey yapmak istemediği zamanlarda onun bana yaptığı gibi.”

Şunu bilmelisiniz ki biz –yani annem, babam ve ben– yetmişli yılların başında diğer Yahudilerin çoğundan çok önce Sovyetler Birliği'nden ayrılmıştık. Babam, Rus Siyonizminin tarihi üzerine sadece *samizdat*²larda² yayımlanan, bitmek tükenmek bilmeyen çalışmaları ve bir Aeroflot uçağı kaçırap bizi ciddi ciddi Odesa'dan Tel Aviv'e kaçırma planlarıyla, Moses Nathan Sharansky'nin çevresindeki grubun en coşkulu *refusenik*³lerinden³ biriydi. Bu, işin bir yüzüydü. Diğeriyse, bizzat Henry Kissinger'ın devreye girdiği, 1971'deki ayrılışımızdan sonra üçümüzün de bir daha Sovyet topraklarına ayak basmasına izin verilmemesiydi. Babam sık sık, “Bu bitip tükenmek bilmez komiserler adamı bir kez yakaladılar mı, bir daha bırakmak bilmezler,” derdi. Peki, annem yine de gitmeyi düşünüyor muydu, diye soruyordum kendi kendime, onca zaman önce yazılmış, pulu yapıştırılmış ama o gün bugündür yatak odasındaki çalışma masasının çekmecesinde duran mektubu okurken. Onun için bu kadar önemsiz miydim? Önümde uzanan koca bir hayat boyunca gözlerimin

¹ (Rus.) Oğul.(ç.n.)

² Sovyet Bloku'nu oluşturan ülkelerdeki kaçak yayınlar. (ç.n.)

³ Sovyetler Birliği'nden İsrail'e gitmesine izin verilmeyen Yahudiler. (ç.n.)

içine bakmak yerine, ölmekte olan babasının solgun gözlerine bir kez daha bakmak onun için gerçekten daha mı önemliydi? “Bu arada,” diye daktiloyla yazılmış mektubun altına el yazısıyla bir şeyler karalamıştı, “uzun zamandır, üstünde sana bu mektubu yazdığım şu iğrenç, kocaman mobilyayı atıp oturma odası için kendime yeni ve güzel bir şey alsam mı diye düşünüyorum. Eminim ben yokken baban o Alman orospusuyla burada yatıyordu.”

Ansızın, “Acaba ben de,” diye geçirdim aklımdan, “annem babam gibi ben de kafası karışık, kederli bir yetişkin hâline gelmiş olabilir miyim?” Çünkü şimdi Hamburg’da, Bieberstraße’de, hâlâ oldukça sağlam ve neredeyse yeni gibi parlayan elli yıllık kırmızı kanepede oturan bendim ve annemin kendi deneyimlerinden de yola çıkarak söylediği gibi tipik Kaçmoryan duyguları içindeydim.

Bununla ne mi demek istiyordu annem? Güzel, neşeli Ermeni büyükbabamın adı Kaçmoryandı –Yaakov Gaykoviç– ve anneme göre kimselere belli etmese de diğer insanların aşk ve yemek hakkında düşündüğü kadar sık intiharı düşünürdü. Hatta belki daha da sık.

2

Annem bana ilk kez telefonda öykülerinden birini okuduğu sırada Hamburg'daydı, bense birkaç yıldır Münih'teydim. Gerçek anlamda ilk yetişkin evimi daha yeni bulmuştum. Çatı katında iki göz oda; kışın çok soğuk, yazın çok sıcak oluyordu ama en azından artık banyoyu, mutfağı, her türlü ruh hâlini ve felaketi paylaşmak zorunda olduğum korkutucu ev arkadaşları yoktu. Pırıl pırıl bir yaz sabahı, pencerenin önünde durmuş, Nordbad havuzunun devasa siyah bloğuna ve önündeki çiyile kaplı yeşillığe bakarken, telefonu başımla omzum arasına sıkıştırmıştım. Çünkü bir yandan da camdan, taşınırken fark etmediğim “Nükleer enerjiye hayır” yazan bir çıkarmayı sökmeye uğraşıyordum.

“Nasılın oğlum?” dedi annem yumuşacık bir sesle, bense keyifsiz bir hâlde uyanalı daha birkaç dakika olmuştu, üstümde hâlâ pijamalarım vardı. Ama hemen sonra alışılmadık derecede sert ve düşmanca bir tonda kendi sözünü kesti: “Lütfen bana bir daha sorunlarından ve sevgililerinden bahsetme! Sonra günlerimi seni düşünerek ve endişelenerek geçireceğimi biliyorsun.”

Sustum ve on altı yaşında bir çocuk gibi surat astım.

“Peki, tamam,” dedi, “neyin var?”

“Hiç,” dedim, “hiçbir şeyim yok. Geç kaldım sadece, çoktan işte olmam gerekiyordu.”

“Cynthia Ozick hakkındaki yazın çok güzel olmuş, beş-altı tane *Spiegel* aldım, bizim apartmandaki salak karılara dağıttım. Hasetlelerinden çatlasınlar!”

“Ne yapıyorsun anne, sekiz yaşında değilim artık. Benimle böyle hava atmana gerek yok!”

“Evet, maalesef!”

“Hatırlıyor musun, Odesa’dayken sınıfta kadınlar günü için fotoğrafımız çekilmişti.”

“Evet, kartı hâlâ bende, bir yerlerde duruyor.”

“Her birimizin fotoğrafını bir çiçek buketi resmine yapıştırmışlar, üstüne de aptalca eğimli bir harflerle *Dünya Kadınlar Günü 1968* ve *Tebrikler, Anne!* yazmışlardı.”

“Fotoğrafta nasıl da ters ters bakıyordun, sanki seni doğurdum diye bana kızgınmışsın gibi.”

“Yok be anneciğim!”

O patlamayı andıran korkunç kahkahasıyla, “Emin misin?” dedi.

Sonra bana bir gün önce, eski aile doktorumuz Dr. Felosof’un bekleme odasında bir çırpıda yazıverdiği bir öykü dinlemek isteyip istemediğimi sordu.

“Adı ‘Pusulâ,’” dedi, “yazarken kaç kere ağlayacak gibi oldum.”

Kırgızistan dağlarının yetmiş kilometre batısındaki Karagülde yataklarına yatmış, radyodan Hitler'in Berlin'de bir köpek gibi öldüğünü ve askerlerin yakında evlerine döneceğini dinliyorlardı. O sırada canlı yayında, Kızıl Meydan'da yapılan tören atışları ve aynı anda da evin avlusundan at nallarının beton zeminde çıkardığı sesler duyuldu. Ela, bu gelenin babası olduğunu hemen anladı. Koca bir kır atın sırtında gitmişti savaşa, pencereden bakınca atın sırtındaki uzun, ince karaltıyı hemen tanıdı. Ama hemen ardından kır atın kocamış gibi, bir deri bir kemik kaldığını görünce çok üzüldü.

Akşam, babası banyo yaptıktan ve Mamulja'yla iki saatliğine mutfağa, yetişkinlerin çekyatının durduğu yere kapandıktan sonra, onlara Almanya'dan getirdiği hediyeleri açtı. Mamulja'ya Omega ya da Doxa marka altın bir erkek saati getirmişti ama daha Ela saatin markasını öğrenmeye fırsat bulamadan Karagül'deki karaborsada satmak zorunda kalmışlardı, ayrıca bir sürü kaliteli beyaz iç çamaşırı, yepyeni ve pırıl pırıl bir kıyma makinesi, çorba kepçesi ve pasta servis kaşığı da olan gümüş bir çatal bıçak takımı ve içi ağzına kadar incecik sütlü çikolata dolu küçük bir ahşap kutu. Ela'ya sadece, her yanı kararmış, kullanılmaktan yıpranmış, aşınmış duygusu veren eski bir gümüş pu-

sula düşmüştü. Hediyesinden memnun olmadığını söylemeye gerek bile yoktu. Babasının ona oyuncaklar, renkli kalemler, bir zamanlar Odesadaki müzede, bir Alman ya da Fransız tablosunda gördüğüne benzer ipekten, kısa bir elbise getireceğini ummuştu.

Baba, Ela'nın ne kadar mutsuz olduğunu fark edince ona, "Gel kucağıma otur, Ela-Can," dedi, "sana bu pusulanın neden yüz kutu havyar ve üç bin çikolatalı kekten daha değerli olduğunu anlatayım." Ela asık suratla mutfak sandalyesinde oturmaya devam etse de babası, Berlin'e varmadan kısa bir süre önce tüm yoldaşlarını ve hatta atını nasıl kaybettiğini anlatmaya koyuldu. Gece vakti birkaç saatliğine uyumak için bir ormana gelmişlerdi. Uyandığında yanında kimsecikler yoktu. Orman çok büyüktü, babası bilmediği bir kasabada ya da arazide yolunu genellikle kolayca bulurdu ama bu ormandan çıkış yolunu bir türlü bulamıyordu. Ormanda hepsi hepsi üç-dört gün geçirmiş olmasına rağmen sanki çok daha uzun zaman olmuş gibi geliyordu ona. Tam pes edip orada öylece uzanacaktı ki, bir sabah -geceyi yerdeki derin, nemli bir çukurda geçirmişti- aniden yanında uyuyan bir Alman askeri gördü. Adamın yüzü içine çökmüş, neredeyse bembeyaz kesilmişti, üniforması yırtık pırtıktı, kocaman kulakları bir tuhaftı. Babası tam onu çıplak elleriyle boğmak üzereyken Alman gözlerini açtı ve, "Lütfen yapma," dedi, "ölmek istemiyorum! Bu yüzden savaş bitene kadar burada saklanıyorum." Sonra babasına, onun da savaştan saklanıp saklanmadığını sordu. Babası yolunu kaybettiğini ve Berlin'i fethetmek için yoldaşlarının ve atının yanına dönmek istediğini söyleyince Alman mutlulukla gülümsedi. Eski püskü askeri sırt çantasından babasının Ela'ya getirdiği pusulayı çıkardı ve ona, "Al," dedi, "benim artık ihtiyacım yok. Ama senin buradan çıkmaya yardımcı olur. Bizim için yaşamınızı tehlikeye atıyorsunuz, sağ olun ve doğru yoldan ayrılmayın!"

Bu arada babasının kucağına kurulmuş olan Ela gülümsedi ve

beklenti içinde ona baktı. “Benim yaşıma geldiğinde,” dedi babası “ve ansızın hayatta yolunu yitirdiğinde, yapman gereken tek şey bu pusulaya bakmak olacak ve her şey yoluna girecek.” Küçük Ela, sanki babasının pusulasının ileride pek işe yaramayacağını bilir gibi üzüntüyle başını salladı.